

Henning Mankell

De vijfde vrouw

Uit het Zweeds vertaald
door Cora Polet

DE GEUS

Tweëntwintigste druk

Oorspronkelijke titel *Den femte kvinnan*, verschenen bij Ordfronts Förlag AB,
Stockholm

Oorspronkelijke tekst © Henning Mankell 1996
Eerste Nederlandstalige uitgave © Cora Polet en De Geus BV,
Breda 2001

Deze editie © De Geus BV, Breda 2011
*Published by agreement with Ordfronts Förlag AB, Stockholm,
and Leonhardt & Hoier Literary Agency aps, Copenhagen*

Omslagontwerp Mijke Wondergem
Beeldredactie Berry van Gerwen
Omslagillustratie © Pia Isaksson/Etsa/Corbis

ISBN 978 90 445 1586 2

NUR 332, 305

Niets uit deze uitgave mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze
dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van De Geus BV,
Postbus 1878, 4801 BW Breda, Nederland. Telefoon: 076 522 8151.

Internet: www.degeus.nl

Proloog

Die nacht toen ze gekomen waren om hun heilige opdracht uit te voeren was het heel stil geweest.

Hij die Farid heette en de jongste van de vier mannen was, had naderhand beseft dat zelfs de honden geen geluid hadden gemaakt. De zwoele nacht had hen omsloten en de wind, die in lichte vlagen over de woestijn kwam aanstrijken, was bijna niet voelbaar geweest. Ze hadden vanaf het vallen van de duisternis gewacht. De auto die hen de hele lange weg van Algiers naar de ontmoetingsplaats bij Dar Aziza had gebracht was oud geweest en had slechte veren gehad. Twee keer hadden ze hun tocht moeten onderbreken. De eerste keer om een lekke band van het linkerachterwiel te vervangen. Ze waren toen nog niet eens halverwege. Farid, die nog nooit buiten de hoofdstad was geweest, had in de schaduw van een grote kei naast de weg gezeten en verbaasd naar de dramatische veranderingen van het landschap gekeken. De band, waarvan het loopvlak gebarsten en versleten was, had het even ten noorden van Bou Saada begeven. Het had veel tijd gekost om de roestige bouten los te draaien en de nieuwe band te monteren. Farid had uit het zachte praten van de anderen opgemaakt dat ze te laat zouden komen en daarom geen tijd hadden om te stoppen om wat te eten. Daarna waren ze weer verder gereden. Even voor El Qued was de motor afgeslagen. Pas na meer dan een uur waren ze erin geslaagd de panne te lokaliseren en provisorisch te repareren. Hun leider, een bleke man van in de dertig met een donkere baard en zulke brandende ogen als alleen zij die door de Profeet geroepen waren konden hebben, dreef de chauffeur, die boven de hete motor zweette, met woedend geschreeuw voort. Farid wist niet hoe hij heette. Om veiligheidsredenen wist hij niet wie de man was noch waar hij vandaan kwam.

Hij wist evenmin hoe de beide andere mannen heetten.

Hij kende alleen zijn eigen naam.

Daarna waren ze weer verder gereden; toen had het donker hen omsloten en was er alleen water geweest om te drinken, maar niets om te eten.

De nacht was dus heel stil geweest toen ze eindelijk El Qued bereikt hadden. Ergens diep in het stratenlabyrint in de buurt van de markt waren ze gestopt. Zodra ze uitgestapt waren was de auto verdwenen. Uit de schaduwen had zich een vijfde man losgemaakt en hen verder geloodst.

En het was pas toen ze zich door de onbekende straten haastten, dat Farid serieus begon te denken aan wat er zo dadelijk stond te gebeuren. Met zijn hand kon hij het mes met het lichtgebogen lemmet voelen dat in een foedraal in een zak van zijn kaftan zat.

Het was zijn broer, Rachid Ben Mehidi, geweest die als eerste met hem over de buitenlanders had gesproken. Tijdens de zwoele avonden hadden ze op het dak van hun vaders huis gezeten en uitgekeken over de glinsterende lichten van Algiers. Farid wist al dat Rachid Ben Mehidi nauw betrokken was bij de strijd om van hun land een islamitische staat te maken, die geen andere wetten zou kennen dan door de Profeet voorgeschreven. Nu sprak hij iedere avond tegen Farid over het belang om de buitenlanders uit het land te verdrijven. In het begin had Farid zich geveild gevoeld dat zijn broer de tijd nam om met hem over politiek te praten, al had hij eerst niet alles begrepen wat zijn broer zei. Pas later had hij doorgekregen dat Rachid een heel andere reden had om zo veel van zijn tijd aan hem op te offeren. Hij wilde dat Farid mee zou doen om de vreemden het land uit te jagen.

Dit had meer dan een jaar geleden plaatsgevonden. En nu, nu Farid de andere in het zwart geklede mannen door de donkere, nauwe straatjes volgde waar de warme nachtlucht helemaal stil leek te staan, was hij onderweg om aan de wens van Rachid gehoor te geven. De buitenlanders moesten verdreven worden. Maar ze zouden niet naar de havens of vliegvelden geëscorteerd worden. Ze zouden gedood worden. En zij die nog niet naar hun land gekomen waren zouden nu liever wegblijven.

‘Je opdracht is heilig’, had Rachid voortdurend herhaald. ‘De Profeet zal tevreden zijn. Je zult een stralende toekomst tegemoetgaan

als we dit land naar Zijn wensen hebben veranderd.'

Farid voelde aan het mes in zijn zak. Hij had het de vorige avond van Rachid gekregen toen ze op het dak afscheid van elkaar hadden genomen. Het had een mooi ivoren heft.

Toen ze de rand van de stad hadden bereikt, bleven ze staan. De straten openden zich naar een plein. Boven hen stond een zeer heldere sterrenhemel. Ze stonden in de schaduw van een gemetseld, langwerpig gebouw met neergelaten jaloezieën voor dichte winkels.

Aan de overkant stond een grote stenen villa achter een hoog ijzeren hek. De man die hen erheen gebracht had verdween geruisloos in de schaduwen. Weer waren ze maar met zijn vieren. Alles was heel stil. Farid had zoiets nog nooit meegemaakt. In Algiers was het nooit stil. Gedurende de negentien jaar dat hij leefde had hij nooit zo'n stilte gekend.

Zelfs de honden niet, dacht hij. Zelfs de honden die hier in het donker zijn hoor ik niet.

Aan de overkant van de straat scheen licht uit een paar ramen van de villa. Een bus met gebarsten, flikkerende koplampen reed rammelend door de straat. Daarna was het opnieuw stil.

Een van de lichten achter de ramen werd uitgedaan. Farid probeerde de juiste tijd te berekenen. Misschien hadden ze zo'n halfuur gewacht. Hij had erge honger omdat hij sinds vanochtend vroeg niets gegeten had. Het water dat ze in twee flessen bij zich hadden gehad was nu ook op. Maar hij wilde niet om water vragen. De man die hun leider was zou verontwaardigd worden. Ze waren bezig een heilige opdracht uit te voeren en hij vroeg om water.

Weer ging er een licht uit. Even later het laatste. Het huis aan de overkant was nu donker. Ze wachtten. Toen gaf de leider een teken en haastten ze zich de straat over. Bij het hek zat een oude man te slapen. Hij had een houten knuppel in zijn hand. De leider gaf hem een schop. Toen de bewaker wakker werd, zag Farid dat de leider een mes vlak voor het gezicht van de man hield en iets in zijn oor fluisterde. Hoewel de straatverlichting slecht was kon Farid de angst in de ogen van de oude bewaker zien glinsteren. De man stond op en hinkte op stijve benen weg. Het

hek knarste zachtjes toen ze het opendeden en de tuin in gleden. Het rook er sterk naar jasmijn en naar een kruid dat Farid herkende, maar waarvan hij zich de naam niet herinnerde. Het was nog altijd heel stil. Op een bordje naast de hoge deur van het huis stond te lezen: 'Orde van de Christelijke Zusters'. Farid probeerde te begrijpen wat dit kon betekenen. Op dat moment voelde hij een hand op zijn schouder. Hij kromp ineen. Het was de leider die hem aanraakte. Voor het eerst sprak hij, zachtjes, zodat zelfs de nachtelijke wind niet kon horen wat hij zei.

'We zijn met zijn vieren', zei hij. 'Er zijn ook vier mensen in het huis. Ze slapen elk in een eigen kamer. De kamers liggen tegenover elkaar aan een gang. De mensen zijn oud en zullen zich niet verzetten.'

Farid keek naar de twee andere mannen die naast hem stonden. Ze waren iets ouder dan hij. Plotseling wist Farid heel zeker dat ze zoiets al vaker gedaan hadden. Alleen hij was nieuw. Toch voelde hij geen onrust. Rachid had hem bezworen dat hij het voor de Profeet deed.

De leider keek naar hem alsof hij zijn gedachten las.

'In dat huis wonen vier vrouwen', zei hij toen. 'Allemaal buitenlanders, die weigeren ons land vrijwillig te verlaten. Ze hebben er dus zelf voor gekozen om te sterven. Bovendien zijn het christenen.'

Ik moet een vrouw doden, schoot het door Farid heen. Daar had Rachid niets van gezegd.

Daar kon maar één verklaring voor zijn.

Dat het van geen belang was. Dat het geen verschil maakte. Toen gingen ze het huis binnen. Op de buitendeur zat een slot dat met een mes gemakkelijk openging. Binnen, in het donker, waar het heel warm was omdat de lucht stilstond, deden ze hun zaklantaarns aan en zochten voorzichtig hun weg over de brede trap die naar boven voerde. Aan het plafond in de gang op de bovenverdieping hing een enkele gloeilamp. Alles was nog steeds heel stil. Vier dichte deuren lagen voor hen. Ze hadden hun messen in hun hand. De leider wees naar de deuren en knikte. Farid wist dat hij nu niet mocht aarzelen. Rachid had gezegd dat

het heel snel moest gebeuren. Hij zou niet naar haar ogen kijken. Alleen naar haar keel en dan zou hij een haal geven, hard en zonder aarzelen.

Later kon hij zich niet veel herinneren van wat er gebeurd was. De vrouw die in het bed had gelegen met een wit laken over zich heen had misschien grijs haar gehad. Hij had moeite gehad iets te onderscheiden, omdat het licht dat vanaf de straat de kamer in scheen bleekjes geweest was. Op het moment dat hij het laken wegtrok was ze wakker geworden, maar ze had niet kunnen schreeuwen, ze had niet geweten wat er gebeurde voordat hij met een enkele haal haar keel doorsneed en snel een stap achteruit deed om geen bloed over zich heen te krijgen. Daarna had hij zich omgedraaid en was de gang opgelopen. Het had minder dan een halve minuut geduurd. Ergens achter zich hoorde hij de seconden wegtikken. Ze wilden juist de gang uitlopen toen een van de mannen met gedempte stem iets riep. Een ogenblik verstijfde de leider alsof hij niet wist wat hij moest doen.

In een van de kamers was nog een vrouw. Een vijfde vrouw. Ze had daar niet horen te zijn. Ze was een vreemde. Misschien was ze er op bezoek.

Maar ook zij was een buitenlandse. Dat kon de man die haar ontdekt had zien.

De leider ging de kamer binnen. Farid, die achter hem stond, zag dat de vrouw in elkaar gekrompen in het bed zat. Haar angst maakte hem onwel. In het andere bed lag een dode vrouw. Het witte laken was met bloed doordrenkt.

Toen pakte de leider zijn mes uit zijn zak en sneed ook de keel van de vijfde vrouw door.

Daarop verlieten ze het huis even ongezien als ze gekomen waren. Ergens in het donker stond een auto op hen te wachten. Toen de dageraad aanbrak hadden ze El Qued en de vijf dode vrouwen ver achter zich gelaten.

Het was mei 1993.

*

De brief arriveerde op 19 augustus in Ystad.

Omdat hij in Algerije afgestempeld was en dus van haar moeder afkomstig moest zijn, had ze gewacht met hem open te maken. Ze wilde rust om zich heen hebben wanneer ze hem las. Aan de dikke envelop kon ze voelen dat het een brief van vele kantjes was. Ze had al meer dan drie maanden niets van haar moeder gehoord. Die had nu natuurlijk veel te vertellen. Ze had de brief op de tafel in de woonkamer laten liggen en tot 's avonds gewacht. Vaag had ze zich verbaasd. Waarom had haar moeder deze keer naam en adres getypt? Maar ze bedacht dat het antwoord ongetwijfeld in de brief zou staan. Pas tegen middernacht had ze de deur van het balkon opengedaan en was in de ligstoel gaan zitten waarvoor tussen alle bloempotten nauwelijks plaats was. Het was een mooie, warme avond. Misschien een van de laatste van het jaar. De herfst was al gearriveerd, onzichtbaar wachtend. Ze maakte de envelop open en begon te lezen.

Pas naderhand, toen ze de brief geheel gelezen en hem neergelegd had, begon ze te huilen.

Ze wist toen ook dat de brief door een vrouw geschreven was. Niet alleen door het mooie handschrift, maar ook door de woordkeus, door de manier waarop de onbekende vrouw al tastend haar weg zocht om zo voorzichtig mogelijk de afschuwelijke gebeurtenis te vertellen.

Maar voorzichtigheid speelde niet echt een rol. Wat telde was wat er gebeurd was. Meer niet.

De vrouw die de brief geschreven had heette Françoise Bertrand en was van de politie. Zonder dat het helemaal duidelijk werd, kreeg ze het vermoeden dat de vrouw als rechercheur bij de landelijke afdeling Moordzaken in Algerije werkte. In die functie was ze betrokken geweest bij wat zich op een meinacht in de stad El Qued, zuidwestelijk van Algiers, had afgespeeld.

Op het eerste gezicht was wat er gebeurd was glashelder, overzichtelijk en afgrijselijk. Vier nonnen, die de Franse nationaliteit bezaten, waren door onbekende mannen vermoord. De mannen behoorden ongetwijfeld tot de fundamentalisten die

besloten hadden alle buitenlandse burgers het land uit te jagen. Ze wilden de staat verzwakken en die zou vervolgens zijn eigen ondergang bewerkstelligen. In het dan ontstane vacuüm zouden ze een fundamentalistische staat stichten.

De kelen van de vier nonnen waren doorgesneden. Van de daders geen spoor, er was alleen bloed gevonden, overal hadden ze dik, gestold bloed gevonden.

Maar er was ook nog een vijfde vrouw in het huis geweest, een Zweedse toeriste, die haar verblijfsvergunning een paar maal had laten verlengen en die toevallig de nacht dat de onbekende mannen met hun messen waren gekomen bij de nonnen op bezoek was geweest. In het paspoort dat in haar tasje zat hadden ze gezien dat ze Anna Ander heette, dat ze 66 jaar was en legaal op een toeristenvisum in het land verbleef. In haar tas had ook een open vliegticket gezeten. Omdat de situatie met de vier vermoorde nonnen al precair genoeg was en Anna Ander alleen scheen te reizen, hadden de rechercheurs van de afdeling Moordzaken onder politieke druk besloten net te doen alsof die vijfde vrouw niet bestond. Ze was er die noodlottige nacht domweg niet geweest. Haar bed was leeg geweest. Ze hadden haar bij een auto-ongeluk laten omkomen en vervolgens in een naamloos, onbekend graf begraven. Ze hadden haar bezittingen vernietigd. Al haar sporen waren uitgewist. Op dat moment was Françoise Bertrand bij de zaak betrokken. *Ze was op een vroege ochtend bij haar chef geroepen, schreef ze in haar lange brief, en had de opdracht gekregen onmiddellijk naar El Qued te gaan.* De vrouw was toen al begraven. Françoise Bertrands opdracht was om de laatste restjes van eventuele sporen uit te wissen en daarna het paspoort en eventuele andere bezittingen te vernietigen.

Anna Ander was nooit in Algerije gearriveerd, ze zou er nooit verbleven hebben. Ze was geen Algerijnse aangelegenheid meer, ze was uit alle bestanden verwijderd. Maar toen had Françoise Bertrand een tas gevonden die de slordige rechercheurs niet ontdekt hadden. Hij had achter een klerenkast gestaan. Of misschien had hij wel boven op de hoge kast gelegen en was er later afgevallen, dat had ze niet kunnen nagaan. Er hadden brieven in

gezeten die Anna Ander geschreven had of waar ze in ieder geval aan begonnen was, brieven gericht aan haar dochter in een stad die Ystad heette en in het verre Zweden lag. Françoise Bertrand verontschuldigde zich omdat ze deze privé-papieren gelezen had. Ze had de hulp ingeroepen van een aan de drank geraakte Zweedse kunstenaar die ze in Algiers kende; die had ze voor haar vertaald zonder te vermoeden wat er aan de hand was. Ze had zijn vertaling opgeschreven en geleidelijk aan had zich een duidelijk beeld gevormd. Toen al was ze door ernstige gewetensbezwaren geplaagd geweest om wat er met deze, de vijfde, vrouw gebeurd was. En niet alleen daardoor, maar ook vanwege het feit dat de vrouw zo wreed was vermoord in Algerije, het land waar Françoise innig veel van hield en dat door innerlijke tegenstellingen diep gewond en verscheurd raakte. Ze had geprobeerd uit te leggen wat er in haar land aan de hand was en ze had ook iets over zichzelf verteld. Dat haar vader in Frankrijk geboren was maar als kind met zijn ouders naar Algerije was gekomen. Daar was hij opgegroeid, daar was hij later met een Algerijnse getrouwd en Françoise, de oudste van hun kinderen, had lange tijd het gevoel gehad dat ze met haar ene been in Frankrijk en met het andere in Algerije stond. Inmiddels had ze haar aarzelingen overwonnen, Algerije was haar land. Om die reden leed ze dan ook erg onder de tegenstellingen die het land verscheurden. Dat was ook de reden waarom ze niet wilde meewerken om zichzelf en haar land nog diepere wonden toe te brengen door deze vrouw weg te moffelen, door de waarheid in een verzonnen auto-ongeluk onder te schoffelen en vervolgens elke verantwoordelijkheid van de hand te wijzen door niet te erkennen dat Anna Ander inderdaad in het land geweest was. Ze schreef dat ze aan slape-loosheid leed. Ten slotte had ze besloten de onbekende dochter van de dode vrouw te schrijven om haar de waarheid te vertellen. Ze had zich verplicht gevoeld haar loyaliteit ten opzichte van het politiekorps naar de achtergrond te schuiven. Ze vroeg om haar naam niet prijs te geven. *Wat ik schrijf is de waarheid*, besloot ze haar lange brief. *Misschien maak ik een fout door te vertellen wat er gebeurd is, maar wat kon ik anders doen? Ik vond in een tas brieven*